

СЕРЦЕ ТА БУДДА: ФЕНОМЕН МАЦЗУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У цих тезах розглядаються інтерпретації ідеї тотожності людського серця і Будди у вченні адептів чань – патріарха Хуейнен і Лінь-цзі, а також співвідношення тверджень «серце і є Будда» і «немає ні серця, ні Будди» у вченні Мацзу. Показано, що перехід Мацзу від проповіді першого твердження до проповіді другого був пов'язаний з його уявленням про всеєдність.

Ключові слова: чань-буддизм, серце, Будда, Мара, трикая, внутрішня природа

Abstract

These theses examine the interpretation of the idea of the identity of the human heart and the Buddha in the teachings of Chan adepts – the patriarch Huineng and Lin-chi, as well as the correlation of the statements «the heart is the Buddha» and «there is no heart, no Buddha» in the teachings of Matsu. It is shown that Matsu's transition from preaching the first statement to preaching the second one was connected with his ideas about the unity of everything that exists.

Keywords: Chan Buddhism, heart, Buddha, Mara, trikaya, inner nature

Теза про тотожність людського *серця* (*синь*) і Будди є однією з центральних у чань-буддизмі. При цьому трактування самого поняття *серця* дуже неоднозначне. В англійській літературі ієрогліф *синь* зазвичай інтерпретується як *mind*. Близький до такого розуміння Є. А. Торчинов. Останній стверджує, що *серце* для китайських мислителів скоріше мислячий орган, ніж орган, що відчуває [1, 17]. А. І. Кобзєв, навпаки, виступає проти отождолення серця та розуму. На його думку, поняття *серце* включає також почуття і волю, тому є близьким до поняття *психіка* [2, 318]. І, нарешті, А. А. Маслов пропонує містичне трактування цього поняття. У його інтерпретації *серце* – це не лише розум чи психіка загалом, а ще й «глибина священного в людині» [3, 255]. Саме в такій якості воно є тотожним природі Будди. Я вважаю, що саме останнє трактування найбільш адекватно передає сенс поняття *синь*.

Проблема тотожності Будди і серця докладно розглянута у «Сутрі Помосту Шостого Патріарха Хуейнена».

Хуейнен вважає помилкою спроби шукати Будду десь у зовнішньому світі та намагатися знайти його через якісь вчинки [4, 364]. Стан тотожності з Буддою досягається через розуміння власної внутрішньої природи [там само, 375].

Буддиські мислителі створили концепцію трьох тіл Будди. Перше з них – дхармакая – це Будда як Абсолют, якість надбуття, космічний Будда. Друге – самбхогакая – це «тіло блаженства» або «тіло ясності», в якому Будда спілкується із бодхісаттвами. Оскільки Будда Шакьямуні не є єдиним проявом космічного Будди, кожен будда має самбхогакаю, яка створюється його заслугами. Третє – нірманакая – у ньому Будда виявляє себе в якості земного вчителя. Хуейнен вчив, що у внутрішній природі людини перебувають усі три тіла Будди [там само, 397].

Тезу про те, що серце є Будда, патріарх пояснював так. Серце, яке пов'язане із зовнішнім світом, – це просто серце. Серце, яке розірвало цей зв'язок, – Будда [там само, 401]. Патріарх постійно наголошував на тому, що можливість бути Буддою чи людиною залежить саме від стану серця [там само, с. 456].

Велику увагу приділяв цій проблематиці у розмовах і проповідях Лінь-цзі. Він неодноразово повторював, що будь-яка людина є потенційним Буддою [5, 86-87]. Говорив він і про тотожність трикаї із внутрішньою природою людини [там само, 88]. Лінь-цзі також проголосив тотожність Будди та його опонента – демона Мари (Будда-Мара). Обидва вони лише різні стани внутрішньої природи [там само, 98-99]. Зрештою, до різних станів цієї природи Лінь-цзі зводив усе – Будду, бодхісаттв, просвітлення, нірвану. Причому стверджував, що людина, яка пізнала внутрішню природу, може легко перемикатися, переходити від одного стану до іншого [там само, 108]. Людина ж, яка шукає щось поза власною природою, подібна до того, хто на свою голову намагається начепити ще одну [там само, 126].

Окремо серед чаньських вчителів стоїть Мацзу. Саме він висунув тезу про тотожність серця та Будди на перший план [3, 258-259]. Він постійно стверджував про необхідність розуміння основи серця [6, 512]. Він постійно повторював, що серце є Будда.

І раптом його вчення змінилося. Він став стверджувати, ніби немає ані серця, ані Будди. Але чи змінилося воно насправді?

А. А. Маслов цілком справедливо говорить про рівноцінність обох тез Мацзу [3, 545]. Але що ж хотів сказати Мацзу, коли змінив тезу?

У вченні Мацзу звучить тема всеєдності [3, 258]. Теза «ні серця, ні Будди» якраз розвиває цю тему. Коли ми говоримо про серце та Будду, ми фактично відкидаємо всеєдність, розбиваємо її на окремі фрагменти. Спроба ототожнити серце і Будду нічого не змінює. Висловлювання «серце і є Будда» зберігає розділеність у своїй структурі. Ми все одно говоримо про дві речі – про серце та Будду. Тому Мацзу і каже: немає ані серця, ані Будди, є Велике Все.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Торчинов Е. А. Буддийская философия в Китае. *Философия китайского буддизма*. СПб.: Азбука-классика, 2001. 256 с.
2. Кобзев А. И. Философия китайского неоконфуцианства. М.: Вост. лит., 202. 606 с.
3. Маслов А. А. Встреча с мудростью, или поклоны глупца. *Письмена на воде. Первые наставники чань в Китае*. М.: Издательство Духовной Литературы, «Сфера», 2000. С. 11-312.
4. Сутра Помоста Шестого Патриарха Хуэйньэна. *Письмена на воде. Первые наставники чань в Китае*. М.: Издательство Духовной Литературы, «Сфера», 2000. С. 337-496.
5. Линь-ци лу. СПб.: Петербургское Востоковедение, 2001. 272 с.
6. Речения Мацзу. *Письмена на воде. Первые наставники чань в Китае*. М.: Издательство Духовной Литературы, «Сфера», 2000. С. 499-552.

Кузнецов Всеволод Григорович, старший викладач кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

e-mail: vsevolodkuznetsov16@gmail.com

Vsevolod Kuznetsov, Senior Lecturer of Philosophy & Humanities Department at Vinnytsia National Technical University.